

GEOGRAFSKO PROUČEVANJE MEDNARODNIH MIGRACIJ

Teoretski in metodološki okvir proučevanja
na primeru slovenskega izseljenstva v Kanadi

Rado Genorio^x

Uvod

Pričujoči prispevek sodi v okvir geografskega proučevanja mednarodnih migracij⁺. Zaradi splošne širine in kompleksnosti predmeta obravnave smo se omejili na slovensko izseljenstvo v Kanadi in s tem skušali izdelati teoretski in metodološki okvir za proučevanje tovrstne problematike v prekomorskih deželah.

S proučevanjem mednarodnih migracij se ukvarjajo različne znanstvene discipline: sociologija, geografija, zgodovina, ekonomija, politologija, socialna psihologija, demografija in druge. Zaradi kompleksnosti problematike je bilo potrebno tudi v našem primeru upoštevati izsledke nekaterih drugih disciplin. Ker gre v tem primeru za proučevanje selitev na večje razdalje, posredi pa so še nacionalne in politične meje ter različni družbeno-ekonomski sistemi, je za poglobljeno geografsko razumevanje problematike potreben tudi interdisciplinarni vidik.

V prvih poglavjih razpravljamo o temeljnih teoretičnih in metodoloških izhodiščih proučevanja mobilnosti prebivalstva; o vlogi proučevanja prostorskih procesov in različnih koncepcijah proučevanja migracij v geografiji. To je omogočilo lažje razumevanje problematike izseljevanja Slovencev v Kanado in njihove socialnogeografske spremembe.

Teoretska in metodološka opredelitev problematike

Proučevanje prostorskih procesov v geografiji

Če gledamo na geografijo kot na regionalno sintezo, potem proučevanje procesov za geografa ni tako pomembno kot za sociologa ali antropologa. Čeprav vse znanosti, ki se ukvarjajo z družbeno problematiko, uporabljajo iste podatke, je njihova aplikacija po posameznih vedah bistveno različna. Pri prou-

⁺ Ker je v ljudski in deloma tudi strokovni rabi uveljavljena beseda izseljenstvo (izseljevanje, priseljevanje) za na še zunanje migracije trajnega karakterja, je v prispevku uporabljen tudi omenjeni izraz.

^x Mag., asistent, Inštitut za geografijo univerze Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, glej izvleček na koncu zbornika

čevanju "migracijskega procesa" postavlja geograf v ospredje posamezne vidike ljudskega obstoja, ki vplivajo na prostorske spremembe in prostorsko organiziranost na vseh nivojih (Wilkie R., 1971; 1). Tudi sociolog proučuje migracije, vendar je njegov pogled usmerjen v razlago socialnih sprememb in socialne organiziranosti družbe. Spreminjanje geografskega okolja pomeni hkrati spreminjanje socialnega okolja, kompleksa družbenih odnosov, zamenjavo socialnega sistema: skupin, institucij, norm, vrednost itd (Klinar P., 1976; 15). Geograf proučuje družbo po njenih zunanjih pokrajinskih učinkih, sociolog pa po njeni notranji strukturi in spremembah.

Proučevanje prostorskih procesov je dobilo pomembno mesto v geografiji že v petdesetih letih, v Sovjetski zvezi pa že desetletje poprej. Čeprav se je tedaj zavzemalo za ta koncept le majhno število geografov, je kljub temu proučevanje tako imenovane "tretje dimenzije" (procesov) zavzelo pomembno mesto v delih sovjetskih, ameriških, britanskih, skandinavskih in tudi nemških geografov (posebno v okviru socialno-geografske šole). Kmalu je dobila omenjena "dimenzija" pomembno vlogo tudi v slovenski, oziroma jugoslovanski geografiji.

V Sovjetski zvezi je že v štiridesetih letih Grigorijev uveljavil metodo fizično-geografskega procesa. Trdil je, da naloga fizične geografije ni samo v proučevanju vnanje sfere zemeljske oble, temveč tudi proučevanje fizično-geografskega procesa, ki se v njej vrši. Pojem procesa je razširil tudi čez okvire fizične geografije in ga prenesel na ekonomsko in politično geografijo. S tem v zvezi govori o geografskem procesu, s čimer označuje zapleteni kompleks socialno-geografskih procesov v njihovih medsebojnih učinkih s fizično-geografskim procesom. Izraz geografskega procesa pa je kulturna pokrajina (Ilešič S., 1948/49; 60). Čeprav teoretske predpostavke v zvezi s socialno-geografskim procesom takrat še niso bile uporabljene v konkretnih raziskavah, je vseeno pomembna že njegova teoretska in pojmovna opredelitev, oziroma nov metodološki pristop k proučevanju. Na drugi strani pa ob upoštevanju načel dialektičnega materializma že vnaprej zavrača razne idealistične zablode, ki se med geografskimi klasiki javljajo že od konca 19. stoletja naprej.

Med ameriški geografiji je omembe vredno Ackermanovo delo (1958) "Geography as a Fundamental Research", v katerem je opredelil vlogo procesov v geografskem proučevanju. Poudaril je, da geografsko proučevanje še ni v fazi, ko bi se smatral eksperiment z integracijo podatkov o naštetih fenomenih in številnih procesih za temeljno geografsko delo. Teoretsko so opredelili vlogo procesa tudi Berry (1964), Brookfield (1964), Hagget (1965), Wolpert (1965) in drugi. Prva dva sta o vlogi procesov le teoretizirala; svojih pogledov nista razvijala v okviru tako imenovanih "case studies".

Vsekakor tega ne moremo trditi za Wolperta, ki je ob proučevanju procesov razvil tudi koncept geografskega bihejviorizma. Medtem ko mu neka teri očitajo, da je v svojem večkrat citiranem delu "Behavioral Aspects of the Decision to Migrate" bolj opredelil formalne strukture oziroma "kaj migrant dela"

kot pa "zakaj to dela", je dobil vidik "zakaj to dela" ali ravna ustrezno, mesto v njegovem delu "The Decision Process in Spatial Context". Hkrati je v tem delu že utrdil bihejvioristično koncepcijo. Wolpert predlaga migracijski model, ki bazira na vedenju posameznikov v prostoru. Trdil je, da sta izvor-na in namembna točka pomembni le v okvirih, v katerih sta zazani po aktivnih agensih v prostoru. Njegova izvajanja temeljijo na kritiki dotedanjih modelov, ki so vse preveč poudarjali razdalje in ekološke karakteristike prostora, ne pa vedenjskih parametrov (Wolpert J., 1970; 300).

Svojestven prispevek k proučevanju procesov je dala tudi skandinavska šola, ki ni gledala na prebivalstvo kot na statično značilnost v prostoru, temveč kot kompleks gibljivih delcev s kratkimi vozlišči, ki povezujejo kraj bivanja, dela in rekreacije ter daljšimi vozlišči, ki povezujejo stara območja bivanja z novimi območji migracij. V podobni luči je potrebno gledati tudi na ostale komponente regionalnega sistema. Vsaka oblika gibanja v prostoru povzroča določene spremembe na zemeljski površinski sferi. Ob tem pa ne gre delati razlik med družbenimi in naravnimi procesi (Hagget P., 1965; 32.). Prostorski procesi vsebujejo široko paleto akcij, rezultat pa so vedno nove strukture oziroma spremembe regionalnih sistemov.

Procesi vedno znova rušijo obstoječe strukture in sisteme ter oblikujejo nove. Procesualni pristop je še toliko pomembnejši, ker nam sama razlaga sprememb v prostoru in času poda le strukturne spremembe, ne pa tudi njihove vzroke. Omenjena koncepcija je verjetno nastala kot kritika na pretirani strukturalizem v kulturni geografiji (Wilkie R., 1971; 18.).

Geografsko proučevanje migracij

Obstaja definicija, da so migracije relativno permanentno gibanje prebivalstva iz ene lokacije v prostoru k drugi, ... kot posledica odločitev posameznikov oziroma določene skupine prebivalstva na osnovi hierarhično določenih vrednot in odsevajo spremembe v prostorsko-interakcijskem sistemu migrantov (Mangalam J. Schwarzweiler H., 1975; 175). So temeljni procesi spreminjanja prostorskih struktur oziroma človekove prostorske organiziranosti (način poselitve) in socialno-ekonomskega ustroja nekega območja. Oris spremenjenih prostorskih oblik je samo ena izmed nalog geografa pri proučevanju migracij. V ospredje stopa tudi proučevanje migracij v korelaciji s prostorskim ravnanjem posameznika ali določene skupine prebivalstva ter z regionalnim razvojem izvirne in namembne regije.

Vsekakor sodijo migracije med najkompleksnejše komponente v rasti in spremembi števila prebivalstva. Migracijski proces je še posebej interes geografije, ker je neločljivo povezan s prostorskimi karakteristikami (Demko G., 1970; 286). Glede na z mednarodnega vidika je omenjena problematika prisotna že v precejšnjem številu študij s področja geografije prebivalstva. Vendar so zaradi različnih konceptov v družbeni geografiji tudi pristopi geografov k obravnavanju migracij različni.

Lee (1966; 50.) obravnava predvsem moteče ovire kot so: razdalja, fizične pregraje, meje; hkrati pa upošteva tudi stopnjo življenjskega cikla. Pri tem pa je potrebno upoštevati, da je v zadnjih nekaj desetletjih pomen geografske distance vse manjši. Njegov koncept se nanaša predvsem na utemeljevanje obsega in smeri migracij ter na nekatere karakteristike migrantov.

Nasprotno pa je Wolpert (1965; 300) na menil veliko več pozornosti parametrom vedenja migrantov. Že predhodno smo omenili, da je pri tem izhajal iz znanih bihejviorističnih koncepcij in da je ta pristop razvijal tudi pri proučevanju migracij. Njegov model vsebuje tri temeljne vidike migracijskega vedenja:

- prostorsko namembnost ("place utility") - v okviru tega je razvil tezo, da je migracija posebna oblika prilagajanja posameznika ali skupine na zaznane spremembe v okolju; posameznik se odloči za tisto lokacijo v prostoru, ki je po svojih karakteristikah v prednosti pred ostalimi;
- posameznikovo vedenje - pri tem gre za povezavo s potencialnimi viri informacij o akcijskem prostoru posameznika; ta vidik se nanaša neposredno na človeka oziroma njegovo učinkovitost pri zbiranju informacij in na njegovo sposobnost učinkovitega ter nepristranskega vrednotenja akcijskega prostora;
- življenjski cikel - na udeležbo v migracijskih tokovih vpliva tudi stopnja v življenjskem ciklu; prav tako pa tudi: spol, rasa, izobrazba, dohodek in status, ki že predhodno diferencirajo možnosti posameznikov.

Omenjeni pristop je bil deležen velike pozornosti, vendar pa je prikladnejši pri proučevanju notranjih migracij, kar je pravilno ugotavljal tudi avtor. Zaradi nekaterih idealističnih pogledov in pretirane orientacije na posameznika pa ni ravno splošno uporabljiv model geografskega proučevanja migracij.

Morill (1965; 33) je pri študiju migracij upošteval predvsem: karakteristike migrantov, motivacijo, značilnosti namembnega območja, in njegovo atraktivnost; izključil pa je značilnosti izvornega območja ter vpliv migracij na namembno in izvorno območje.

Sovjetski geografi obravnavajo migracije v skladu z ekonomsko-geografsko koncepcijo. Na prebivalstvo gledajo kot na produkcijsko silo, ki je pomembna pri ekonomskem planiranju. V svojih delih pa se omejujejo le na medregionalne in regionalne migracije. Premeščanje delavcev iz nerazvitih v razvite dežele je namreč negativen pojav in ga je prekinila socialistična revolucija. Po njihovem mnenju je mogoče delovno silo plansko razporediti v okviru socialističnih dežel. Ob takih gledanjih je vsekakor potrebno upoštevati tudi dejstvo, da administrativno plansko razporejanje delovne sile prizadene svobodo in prostovoljnost migracij in zožuje možnost mednarodnih komunikacij; hkrati pa zaviralno vpliva na sproščanje ustvarjalnih pobud (Klinar P., 1976; 37).

Socialnogeografska koncepcija je uporabljiva pri obravnavanju različnih geo-

grafskega fenomenov; še posebej, če upoštevamo dejstvo, da je njen interes usmerjen v prostorske procese in njihove zakonitosti (Ganser K., 1966; Thomale E., 1974). Prav zaradi tega se zagovarja tudi trditev, da se socialna geografija ukvarja z razlago procesov v kulturni pokrajini.

Kot taka je še posebej označena pri proučevanju prostorske mobilnosti prebivalstva. Mobilnost prebivalstva pa se smatra kot dejavnik, ki najbolj očitno odraža spremembe v socialnogeografski strukturi. Tej problematiki je tudi socialna geografija posvetila dovolj pozornosti.

Teoretični konceptiji ustrezno empirično študijo je izdelal Schaffer (1968; 17). Pri tem je najprej ponazoril situacijo, ki privede do prostorskih procesov. Trdi, da najprej nastanejo:

- 1) spremembe v vrednosti predstav; t.j. vrednost, ki ga neka socialna skupina pripisuje socialnim, ekonomskim in naravnim dejstvom se lahko hitro spremeni. S tem se spremeni
- 2) način gospodarskega in socialnega ravnanja,
- 3) kar inducira nove socialne in ekonomske procese, ki po
- 4) določenem času za obsežejo konsistentne vzorce in privedejo do novih socialnogeografskih struktur.

Ob tej teoretični opredelitvi je potrebno opozoriti še na vlogo informacij, ki kot eksterni dejavnik vpliva na spremembe v predstavah. Informacije so vsekoli odigrale važno vlogo pri selitveni mobilnosti prebivalstva. Vendar je potrebno upoštevati, da je lahko vrednotenje informacij oziroma dejstev, ki jih navajajo, različno v okviru posameznih skupin prebivalstva. Lahko govorimo o hierarhičnosti ocen.

Na kratko lahko označimo omenjeno teoretsko opredelitev s sledečo shemo:

INFORMACIJA -- OCENA -- RAVNANJE -- PROCES -- STRUKTURA

Ob tej teoretski opredelitvi situacije, ki privede do prostorskih procesov, dobi proučevanje prostorske mobilnosti še bolj na pomenu. Mobilnost prebivalstva v bistvu odseva te spremembe (socialne, ekonomske, prostorske) in je uporabljiva kot indikator ali kot dejavnik tipiziranja (Klemenčič V., 1968; 1972).. Migracije dobijo tako tudi v socialni geografiji ključen položaj; še posebej, če pripisujemo proučevanju prostorskih procesov določeno vrednost. Migracije vršijo spremembe v prostorski strukturi; vodijo k novim oblikam in prostorski organizaciji osnovnih funkcij obstoja (delo, bivanje, oskrba, udeležba v prometu, rekreacija itd.).

Končno je Schaffer, kot tipičen predstavnik socialnogeografske šole, opredelil tudi sledečih šest aspektov prostorskih mobilnosti:

- diferenciacijo prostorske mobilnosti po obsegu in po območjih;
- določene socialno-ekonomske procese, ki sprožijo prostorsko mobilnost;

- važne posledice prostorske mobilnosti;
- uporaba prostorske mobilnosti za opredeljevanje določenih stopenj socialno-ekonomske transformacije;
- vgrajevanje prostorske mobilnosti v tok: struktura - proces - sistem in s tem izdvajanje določenih socialnogeografskih problemskih situacij;
- sintezo prostorske mobilnosti z ostalimi socialnogeografskimi procesi v določene tipe procesov socialnogeografske transformacije.

Skupno izhodišče raziskav je v gledanju migracij kot gibanje prebivalstva iz enega območja v drugo; med posameznimi okolišji v mestu kot tudi med državami. Proučevanje migracij preko državnih in nacionalnih meja pa je bilo v geografiji vsekakor zapostavljeno. Razlog je pomanjkanje ustreznih podatkov (Roseman C., 1978; 251). Rezultat tega je slabše poznavanje prostorskih vidikov mednarodnih migracij.

Če hočemo upoštevati vse vidike migracijskega procesa, je potreben širši pristop. Ustrezna pot za doseg tega cilja je, da hipotetično opredelimo geografske prispevke v okviru tako imenovane "set theory" (Olsson G., 1965).. V okviru omenjene teorije so migracije definirane kot permanentno gibanje posameznikov (ali skupine) P iz lokacije v prostoru A k lokaciji v prostoru B. Če označimo gibanje med točko A in točko B kot M, sledi matematični izraz:

$$M = f(A, B, P);$$

ali v okviru postavljene teorije, kjer vsako migracijsko študijo omejimo z G:

$$G = (A, B, P)$$

Postavljena hipoteza potemtakem določa (po definiciji, da je $G = 2^3$ ali 8), da G podaja vsoto osmih pripadajočih področij migracij. V okviru vseh teh se lahko pojavijo sledeči vidiki obravnavane migracij:

(A; B); (P); (A,B); (A,P); (B,P); (A,B,P) in postavka (\emptyset) (Ole G., 1970; 73).

Dosedanjega geografskega proučevanja migracij so zajela nekatere od omenjenih vidikov migracij ali tudi vse hkrati. Kratak oris posameznih področij proučevanja v okviru danih postavk nam bo v grobem ponazoril njihovo vsebino:

- 1) (P) - karakteristike migrantov: so obravnavale predvsem demografske, socialne in ekonomske študije. Večino empiričnih raziskav je potrdilo, da je največ migrantov v starostni skupini 15 - 29 let. Tudi pričujoče delo je potrdilo to značilnost, saj smo ugotovili kar 75,4 % migrantov v tej starostni skupini. Prav tako so tovrstne študije potrdile povezanost migracij s socialno in ekonomsko mobilnostjo posameznikov (Schaffer F., 1970; Klemenčič V., 1968, 1970, 1972). Študije so tudi pokazale prevlado nekvalificiranih delavcev, nekatere pa zagovarjajo tezo, da se obseg migracij poveča z dosego višje izobrazbe (kvalifikacij), ker se s tem povečajo ambicije posameznikov (Ole G., 1970; 73).

- 2) (A) in (B) - kraji bivanja; študije, ki zadevajo izvorno območje in namembno območje podajajo predvsem geografske značilnosti krajev bivanja kot so: število in gostota prebivalstva, socialno-ekonomsko strukturo prebivalstva, fizičnogeografsko situacijo in drugo. V ospredje stopa proučevanje regionalnega razvoja v povezanosti z migracijami. Ugotavljajo se posledice v regionalni strukturi in hkrati tudi vplivi na bodoči razvoj. Večinoma se ti komponenti zaradi boljše primerjave obravnavata skupaj v okviru regionalne opredelitve.
- 3) (A,B) - emigracijsko in imigracijsko območje; večina teh študij poudarja ekonomsko-geografski vidik migracij. Ekonomski motivi so osnova gibanju prebivalstva v prostoru. Migracije so tako glavni mehanizem prilagajanja prerazdelitvi ekonomskih možnosti, ki jih povzročata tehnološki razvoj in ekspanzija naravnih virov. Migracija je v tem pogledu funkcija socialno-ekonomskih razlik v prostoru. Večinoma se obravnava v okviru teorije "push - pull". Faktorji privlačevanja oziroma odbijanja nakazujejo določeni socialni skupini prebivalstva razliko v možnostih zaposlovanja med dvema prostoroma različnih socialno-ekonomskih značilnosti, med katerima ni subjektivnih, niti objektivnih ovir za mobilnost prebivalstva (Gosar A., 1979; 23). V okviru teh je poudarek na korelaciji med migracijsko stopnjo ekonomske razvitosti območij. Študije, ki pri tem bazirajo na političnih, kulturnih ali naravnih dejavnikih pa so maloštevilne; tiste, ki so povezovala ta proces z naravnimi dejavniki pa so tudi starejšega datuma (Browne L., 1933). V obdobju klasičnih migracij, na sorazmerno nižji razvojni stopnji, je bil ta vidik vsekakor pomembnejši kot danes.
- 4) (A,P) - migrant in emigracijsko območje; študije teh vidikov so večinoma empirične. Obravnavajo migracije v povezanosti z drugimi procesi (npr. depopulacijo) v določenih območjih. Rezultati so lahko:
- demografski (zaradi pretiranega razseljevanja mladega in predvsem ženskega prebivalstva se pojavlja deficit mladega prebivalstva, ki močno zniža stopnjo rodnosti. Demografski razvoj vodi v stagnacijo ali nazadovanje števila prebivalstva; pojavlja se ostarela struktura prebivalstva in razkroj kulturne pokrajine);
 - socialni (migracije pomenijo določeno socialno tradicijo; privlačnost odseljenih sorodnikov in prijateljev);
 - ekonomski (nižja stopnja industrializacije, negativnosti v kmetijskem gospodarstvu, zmanjšani eksistenčni pogoji zaradi znižanega standarda, neustrezne možnosti zaposlovanja itd.);
 - politični (revolucionarne spremembe v izvornem območju prisilijo posameznike, da emigrirajo zaradi možnih represalij ali zaradi nasprotovanja novemu sistemu);
 - psihološki in drugi. Od narave posameznih območij je pač odvisno, katerim vidikom se nameni največ pozornosti. Zaradi mnogovrstnosti

dejavnikov migracij v prostoru in času so tudi studije in rezultati, ki obravnavajo migrante in emigracijsko območje skupaj, različne.

- 5) (B,P) - migranti in imigracijsko območje; tovrstne studije se nanašajo bolj na proučevanje posledic migracij v imigracijskih območjih. Poudarek je na redistribuciji prebivalstva, načinu poselitve in zlasti na vplivu migracij na regionalni razvoj imigracijskih dežel.
- 6) (A,B,P) - emigracijsko in imigracijsko območje ter migranti; ta vidik proučevanja je najpopolnejši, zelo razširjen pri teoretskih, vendar pa zelo težaven pri izvajanju empiričnih studij. V okviru teoretskih razglabljanj je velik poudarek na geografski razdalji (Lee P., 1965; Mungalan J., 1968). Deloma sodi sem tudi Wolpertov bilekvioristični pristop. Migrant se namreč odloči za alternativo, ki zmanjšuje negotovost.

Pregled geografskih prispevkov s področja migracij nam je pokazal, da so geografi favorizirali proučevanje intraregionalnih migracij. Določeno vlogo je pri tem igrala tudi problematika ustreznih podatkov. Vendar pa je potrebno poudariti, da je le neznatno število geografov postavilo teoretični okvir svojim empiričnim raziskavam. Vsekakor pa so slednje naredili tisti, ki so proučevali v okviru (A,B,P) - tridimenzionalnega vidika migracij (Ole G., 1979; 76). Slednje lahko trdimo tudi za urbane migracije oziroma za migracije znotraj velikih mestnih aglomeracij. Nastali so tudi različni simulacijski modeli, ki pa so bili le deloma operacionalizirani. Razlog, da danes ne obstaja neka generalna geografska teorija proučevanja migracij pa je potrebno iskati tudi v dejstvu, da so migracije predmet številnih disciplin.

V jugoslovanski geografiji so dobile migracije pomembnejše mesto šele v zadnjih petnajstih letih. Interes po tovrstnem proučevanju v okviru geografije so stopnjevale naše zunanje migracije, ki so dosegle višek v začetku sedemdesetih let. Ker je pri teh migracijah močan poudarek na začasnosti, je bila pozornost posvečena predvsem proučevanju učinkov v izvornih območjih (Bračič L., 1971). Raziskave niso potekale koordinirano, niti niso enotne v metodološkem pogledu kot tudi v pristopih in rezultatih. Največ pozornosti je namenjeno značilnostim migrantov in izvornih območij.

Pri slovenskih geografih je bil poudarek na proučevanju migracij znotraj regionalnih okvirov. Le pri Klemenčiču (1970, 1971) in v zadnjem času pri Gosarju (1979) se obravnavajo posamezni vidiki migracij v okviru Slovenije. Slednji je z opredelitvijo migracijskega cikla med SR Slovenijo in inozemstvom na menil določen poudarek tudi položaju začasnih zaposlenih v imigracijskih območjih.

Skupno vsem geografskim raziskavam migracij naših avtorjev je poudarek na empiriji. Poizkusov teoretičnega obravnavanja migracij v naši geografiji enkrat še ni bilo.

Po teoretski in metodološki opredelitvi geografskega proučevanja migracij nam preostane le še korak do empiričnega dela naloge, ki na svojstven način podaja rezultate naših raziskav. Ker gre v našem primeru za mednarodne selitve, ki so potekale v različnih fazah in v spreminjajočih se družbeno-ekonomskih prilikah pri nas in v Kanadi, moramo v obeh primerih upoštevati tudi institucionalne dejavnike selitev, ki so kot politično-geografski dejavnik dajali svojstven ton tokovom izseljevanja iz Slovenije v Kanado in deloma tudi obratno. V takem primeru popolna naslonitev na neko teoretsko koncepcijo v okviru družbene geografije izgubi na pomenu. Vendar smo se po rezultatih še najbolj približali socialno-geografski koncepciji.

Pozornost smo namenili tako nosilcem selitvenega procesa kot tudi značilnostim v izvornem in namembnem območju. Posledice tega procesa so nove strukture v obeh območjih. Nekoliko več pozornosti smo posvetili situaciji in procesu v območju priseljevanja (Kanada); manj pa posledicam v izvornem območju (Slovenija), ki so sicer ravno tako prostorsko relevantne, vendar v okviru geografskih proučevanj že veliko bolj raziskane.

Ker smo v našem primeru izhajali predvsem iz procesa, je tudi lažje dojemanje sedanjega položaja slovenskih izseljencev v prostorski strukturi Kanade. Selitveni proces smo postavili v prostor in čas, kar nam je omogočilo natančnejšo geografsko opredelitev značilnosti in pojavnih oblik tega fenomena. S tem smo skušali postaviti model geografskega proučevanja mednarodnih migracij. Z nadaljnjim proučevanjem problematike na primeru drugih prekomorskih dežel bo mogoče metodologijo proučevanja še močno izpopolniti; hkrati pa tudi naše znanje o problematiki, ki smo jih doslej posvečali premalo pozornosti.

Da bi zadostili potrebam raziskovalnega dela smo pri analizah uporabljali:

- uradne podatke jugoslovanske in kanadske statistike,
- neuradne podatke institucij v SR Sloveniji, ki se tudi ukvarjajo z izseljensko ali manjšinsko problematiko,
- podatke izseljenskih organizacij v Kanadi,
- podatke jugoslovanskih diplomatskih predstavništev v Kanadi,
- podatke ankete, ki smo jo izvajali v letu 1980 v nekaterih metropolitanskih regijah Ontario in Quebeca.

Med neuradnimi so bili še posebej koristni podatki jugoslovanskih DK predstavništev v Kanadi in različnih organizacij slovenskih izseljencev (društva, župnije). V prvem primeru gre za podatke prosilcev potnih dovoljenj za potovanje v Jugoslavijo; v drugem pa za poimenske podatke (naslove) nosilcev gospodinjstev in pregled institucij. V sodelovanju s slovenskimi društvi nam je uspelo sestaviti kataster slovenskih gospodinjstev, kar je še posebej pomagalo pri proučevanju poselitvene strukture in rezidencialne mobilnosti v primeru metropolitanskih regij; navsezadnje pa tudi kot osnova pri posredovanju anketnih obrazcev, o katerih je potrebno še nekoliko več spregovoriti.

Z anketo smo skušali izpopolniti predvsem bazo podatkov; po vsebini je imela dvojni pomen:

- za analizo nekaterih geografskih značilnosti slovenskega izseljenstva v Kanadi, ki nam jih pomanjkjive uradne in neuradne statistike niso omogočile;
- za dopolnitev podatkov zaradi preverjanja analiz, ki so bile izvedene s pomočjo uradnih in drugih statistik.

Zaradi omejenih finančnih sredstev in prevelikih razdalj med posameznimi naselbami v Kanadi, smo se osredotočili na območja koncentracije naših izseljencev in njihovih potomcev v južnem Ontariu, kjer prebiva okrog tri četrtine rojakov. Naše predhodno delovanje v tem območju nam je olajšalo izdelavo koncepta ankete in diskusije, ki so ob sodelovanju strokovnjakov za migracije privedla do končne formulacije vprašanj.

Anketo smo priredili populaciji, ki v tej deželi še vedno prevladuje, tako imenovani prvi generaciji (osebe rojene v SR Sloveniji oziroma na slovenskem etničnem ozemlju). Predhodno delo in številni kontakti z našo skupnostjo v St. Catharinesu, Hamiltonu in Torontu so omogočili prireditev vprašanj prevladujoči populaciji. Območje našega anketiranja je geografsko zelo raznoliko. V neposrednem zaledju St. Catharinesa (oziroma na vsem "Niagarskem polotoku") je v prevladi "farmarski element"; v Hamiltonu je v ospredju industrijski (kanadski center črne metalurgije); medtem ko je v Torontu močno zastopan trgovsko-poslovni. V bistvu gre za tri različne funkcijske predele v okviru "zlate podkve", ki je hkrati najrazvitejši del Kanade.

Anketni obrazec smo priredili nosilcem gospodinjstev in obsega 48 vprašanj. Zasnova je interdisciplinarna, ker smo skušali dobiti tudi podatke, ki so sicer namenjeni drugim ciljem, hkrati pa pomembni za kompleksno razumevanje problematike slovenskega izseljenstva v Kanadi. Uporabili smo podatke, ki so neposredno povezani z geografskimi karakteristikami mednarodnih selitev.

Pred samo izvedbo ankete smo bili v dilemi glede načina posredovanja anket nosilcem gospodinjstev. V glavnem smo imeli tri možnosti:

- neposredno anketiranje nosilcev gospodinjstev,
- posredno anketiranje s posredovanjem izseljenskih institucij (društva, župnije),
- posredovanje anketnih obrazcev po pošti.

V prvem primeru je bila struktura anketiranih zelo enostranska. Skoraj v celoti bi izpadla slovenska politična emigracija. Razne tehnične ovire, ki jih zaradi disperzne poselitve pogojujejo predvsem razdalje med posameznimi gospodinjstvi pa bi izključevale večje število gospodinjstev, ki jih je drugače možno vključiti v anketiranje. Odpadel je tudi drugi način, saj je mogoče le del institucij pritegniti k sodelovanju (na tem mestu je potrebno poudariti politični, ekonomski in regionalni karakter posameznih institucij). Tako smo se odločili za posredovanje anketnih obrazcev po pošti, ki je bil kljub razmeroma visokim

stroškom še vedno najcenejši, hkrati pa je zajel kar največ gospodinjstev. Ker smo imeli na razpolago skoraj vse znane naslove nosilcev slovenskih gospodinjstev v obravnavanem območju (preko 2 500), smo napravili delno selekcijo, ki pa ni slučajna.

Namenoma smo upoštevali gospodinjstva s slovenskimi priimki, kjer je nosilec tudi pripadnik prve generacije. Ker je nosilec gospodinjstva posredoval tudi podatke za svoje otroke (število, kraj rojstva, solska izobrazba, narodnost zakonca), smo dobili tudi vpogled v nekatere značilnosti druge generacije. Tako smo zavestno izločili del tretje generacije. Vendar je ta še vedno maloštevilna, če upoštevamo, da je več kot 80 % slovenskih priseljencev prišlo v Kanado po drugi svetovni vojni. Tretja generacija povojnih izseljencev se šele sedaj rojeva, medtem ko je bilo število izseljencev pred drugo svetovno vojno precej majhno, da bi lahko danes pomenila tretja ali celo četrta generacija relevantno v strukturi izseljencev. Naša hipoteza o prevladi prve generacije in tudi metodološki pristop pri formulaciji vprašanj sta ob omenjenih problemih veliko razumljivejša.

Pri tem načinu anketiranja je lahko problematična stopnja odzivnosti anketiranih. Ta je v kanadskem primeru okrog 10 - 15 % (podatki strokovnjakov - sociologov, psihologov in geografov-univerze Brock v St. Catharinesu). Tudi Tomović (1978) je v svoji raziskavi o srbskih priseljenicah v Kanadi uporabil podobno metodo in pri tem dobil 10 % pravilno izpolnjenih anket. Posredovanje anket po pošti zahteva predhodno jasno formulacijo vprašanj in navodil, da lahko posameznik pravilno odgovori na vsako vprašanje posebej. Pri tem načinu je rezultat po kvantiteti približno enak drugim načinom anketiranja (neposredno, preko institucij), vsekakor pa je kvaliteta bistveno boljše, kar imajo možnost sodelovanja vse strukture izseljencev. Od 1 300 posredovanih anket po pošti smo dobili izpolnjenih 248 (ali 20 %). Nepravilno izpolnjenih je bilo le 18. Na ta način smo dobili dovolj reprezentativen vzorec, ki je zadovoljil potrebam tega dela.

Pomembnejši rezultati raziskave

Preučili smo pojavne oblike izseljevanja Slovencev v Kanado in s tem namenili določeno pozornost socialnogeografski strukturi izseljencev in učinkom njihovega delovanja v Kanadi. Ugotovitve so predvsem sledeče:

1. Izseljevanje Slovencev v Kanado je novejšega datuma, predvsem po drugi svetovni vojni, ko se je tja izselilo okrog 15 000 Slovencev ali dobre tri četrtine izseljenih v vseh obdobjih izseljevanja. Slovenski izseljenci v Kanadi tvorijo skupaj z njihovimi potomci, rojenimi v Kanadi, populacijo, ki je po naših analizah štela leta 1977 okrog 25 000 in se danes vse bolj bliža številu 30 000 (v demografski analizi smo upoštevali ka nadsko stopnjo rasti prebivalstva). Jedro slovenske izseljenske populacije je v provinci Ontario, kjer prebiva kar 80,8 % rojakov; od tega večina v metropolitanskih območjih Toronto, Hamiltona, St. Catharinesa, Londona in Windsora.

2. Izselsjevanje v Kanado je bilo v vseh fazah tesno povezano z razmerami v domovini (Sloveniji - Jugoslaviji) in še posebej z razmerami v Kanadi. Ta je po potrebah preko svojih institucij določevala stopnjo priseljevanja in vršila strogo selekcijo nad priseljenci glede na spol, starost, etnično in rasno pripadnost, izobrazbo, pridobljeno kvalifikacijo, zakonski status, državno pripadnost itd.

V okviru izseljevanja iz Jugoslavije zavzema Slovenija okrog 14 %. Omenjeni delež je nekakšna srednja vrednost, saj vemo tudi po nekaterih drugih študijah, da je bilo izseljevanje v prvih povojnih letih iz Slovenije relativno intenzivnejše kot v obdobju po letu 1965, ko je Slovenija postala spričo nagle industrializacije in urbanizacije vse bolj tudi imigracijska dežela za delavce iz drugih republik in pokrajin. Relativno večjo prisotnost Slovencev v izseljevanju v Kanado v petdesetih letih smo si ob ekonomskih, socialnih in političnih dejavnikih razlagali še z bližino tedaj zaprte meje, ki je pomenila za del avanturistično nastrojene mladine določen izziv, kateremu se je bilo ob informacijah o življenjskem standardu na "zahodu" le težko upreti. To hipotezo so potrdile analize uradnih in neuradnih podatkov. Izselsjevanje je bilo najmočnejše v petdesetih letih, drugi višek po gospodarski reformi pa je precej nižji. Pri izseljevanju v Kanado iz drugih jugoslovanskih republik in pokrajin je bilo ravno obratno.

3. Spolna in starostna struktura kaže nadpovprečen delež moških in izredno mladost oseb v času izselitve iz Slovenije. V vseh fazah izseljevanja je bilo kar tri četrtine oseb v starostni skupini 15-29 let; v obdobju 1956-1960, ko se je izseljevalo predvsem mlado prebivalstvo, pa kar 80 %. Med izseljenci so prevladovali kvalificirani delavci in v prvih fazah izseljevanja (med obema vojnama ter tudi v obdobju 1945-1950) tudi prebivalstvo s kmečkimimi poklici. Razmeroma visok je bil delež izseljencev z višjo ali visoko izobrazbo.

Po številčnosti še vedno prevladuje prva generacija (osebe, ki so bile rojene v matični domovini - Sloveniji). Nadpovprečno izseljevanje moških pa še vedno odseva v sedanji spolni strukturi izseljencev. Ta še posebej izstopa v višjih starostnih skupinah in pri mešanih zakonih. Pri moških je mešanih zakonov s partnerji drugih etničnih skupnosti veliko več.

4. Današnji socialno-ekonomski položaj Slovencev v Kanadi je poka zal, da so postali integralni del nove družbe ter s svojim znanjem, kvalifikacijami in izredno prizadevnostjo (delež nezaposlenih je minimalen) vplivajo na spremembe v kanadski družbi in prostoru. Na osnovi njihovega prostorskega ravnanja smo izločili tri temeljne tipe socialnegeografskih skupin: agrarni tip, industrijski tip, urbani tip.

Agrarni tip je izrazito sadjarsko-vinogradniško usmerjen v Niagarski regiji. Ker so nekatere osnovne funkcije: izobraževanje, oskrba in prosti čas izven sfere bivanja in dela, te skupine ne s memo zamenjati s klastičnimi skupinami imobilne agrarne službe, značilne za zaostala agrarna območja v nerazvitem svetu.

Industrijski tip opredeljuje usmerjenost izseljencev v sekundarne dejavnosti. Prevladuje v Hamiltonu, mestu kanadske težke industrije. Pri tej skupini je večina funkcij človekovega delovanja v prostoru. Tukaj najdemo predvsem delavsko in uradniško strukturo izseljencev z nižjo ali največ srednjo izobrazbo.

Urbani tip pa smo zasledili pri skupini izseljencev z višjo ali visoko izobrazbo in pri skupini tako imenovanih "poslovnežev", ki razpolagajo z lastnimi produkcijskimi sredstvi. Omenjena skupina izkazuje nadpovprečen socialno-ekonomski položaj znotraj slovenske etnične skupnosti in tudi v okviru kanadske družbe. Prevladuje v Torontu in se vključuje v vse oblike sodobnega načina življenja urbana družbe.

5. Pozornost smo namenili tudi načinu poselitve in prostorske mobilnosti slovenskih gospodinjstev v Torontu (območje, kjer prebiva skoraj polovica slovenskih izseljencev v Kanadi). Slovenska gospodinjstva v Torontu so disperzno poseljena širom velemesta z eno samo izrazito koncentracijo v jugozahodnem delu velemesta (Alderwood). Večina slovenskih gospodinjstev živi na velemestnem obrobju, kar vsekakor odraža tudi socialnogeografske poteze populacije. Omembe vredno je tudi dejstvo, da je največja gostota gospodinjstev v predelih, ki so v domeni etničnih skupnosti evropskega izvora. Slovenci so neposredno sodelovali v procesu suburbanizacije. Dvig socialno-ekonomskega statusa je omogočil preselitev iz ožjega velemestnega območja (v neposredni bližini poslovnega središča) na velemestno obrobje.
6. Na koncu smo obravnavali institucije slovenskih priseljencev v Kanadi, njihovo geografsko razporeditev ter institucionalno mrežo priseljencev. Posebno poglavje smo namenili problematiki vračanja izseljencev v domovino za stalno in problematiki občasnega delovanja izseljencev v izvornem okolju. Povratki so v primerjavi z vračanjem naših delavcev iz dežel Zahodne Evrope skromni. Pri obravnavanju obiskov pa smo se osredotočili na pogostnost in funkcijo občasnega delovanja izseljencev v izvornem okolju, z analizo njihovega regionalnega izvora, mesta bivanja v Kanadi ter spolne in poklicne strukture.

Literatura

A Jugoslovanska literatura

1. Baučić I.: Vanjske migracije radne snage kao faktor socijalno-ekonomskih promjena u seoskim sredinama. Sociologija sela 31/32, Zagreb 1971, str. 127-140.
2. Genorio R., Tomović V.: Anketa "Slovenci v Kanadi". Računalniško obdelano gradivo, Arhiv Inštituta za geografijo Univerze E. Kardelja v Ljubljani, Ljubljana 1980.

3. Genorio R.: Jugoslovani v Kanadi. Razvoj imigracijske politike in imigracije Jugoslovanov. Naši razgledi 29, št. 2, Ljubljana 1980, str. 60-61.
4. Genorio R.: Ka nadski federalizem in nacionalno vprašanje. Tipkopis, Ljubljana 1981.
5. Genorio R.: Prispevek h geografiji slovenskega izseljenstva v Kanadi. Geografski vestnik LI, Ljubljana 1979, str. 43-53.
6. Genorio R.: The post-war Emigration of Slovenes to Transatlantic Countries: Canadian Case, Referat, Tallahassee 1980. Tipkopis.
7. Gosar A.: Geografska opredelitev regionalnega migracijskega cikla zdomcev med SR Slovenijo in inozemstvom, Magistrsko delo, Ljubljana 1979.
8. Plešič S.: Glasovi o načelni problematiki geografije. Geografski vestnik XX-XXXI, Ljubljana 1948/1949, str. 343-346.
9. Klemenčič V.: Geografija prebivalstva Slovenije. Geografski vestnik XLIV, Ljubljana 1972, str. 133-157.
10. Klemenčič V.: Migracije stanovništva u Sloveniji. Cvijićev zbornik, Beograd 1968, str. 199-204.
11. Klemenčič V.: Prostorska diferenciacija Slovenije po selitveni mobilnosti prebivalstva. Geografski zbornik XII, SAZU, Ljubljana 1971, str. 137-219.
12. Klemenčič V.: Selitveni tokovi prebivalstva v Sloveniji. Slovenski izseljenški koledar 1970, Ljubljana 1970, str. 49.
13. Klinar P.: Mednarodne migracije. Sociološka in politološka knjižnica, Maribor 1976.
14. Lipoglavšek-Rakovec S.: Slovenski izseljenci. Geografski pregled predvojnega stanja. Geografski vestnik XXII, Ljubljana 1950, str. 3-58.
15. Tomović V.: Broj i društveni položaj naših iseljenika u Kanadi. Iseljništvo naroda i narodnosti Jugoslavije, Zagreb 1978, str. 359-378.
16. Tomović V.: The Changing Pattern of Yugoslav Emigration to the U.S.A. and Canada, Case of Professionals, Referat, Tallahassee 1980.

B. Tuja literatura

17. Ackerman E.: Geography as a Fundamental Research Discipline, Chicago 1958.
18. Berry B.: Approaches to Regional Analysis: A Synthesis. Annals of the A.A.G. LIV, 1964, str. 2-10.
19. Brookfield H.: Questions on the Human Frontiers of Geography. Economic Geography XL, 1964, str. 283-302.

20. Browne L.: *Imigration, Cultural Conflicts and Social Adjustments*. New York 1933.
21. Demko G. et al.: *Population Geography*. New York 1970.
22. Ganser K.: *Sozialgeographische Gliederung der Stadt München auf Grund der Verhaltensweise der Bevölkerung bei politischen Wahlen*. Münchener Geographische Hefte, H. 28, München 1966.
23. Glenday D.: *Federalism in Canada: Problems and Prospects or the Limits of Legitimacy: The Parti Quebecois and the Federal State in Canada*; Tallahassee 1979. Tipkopolis.
24. Hagget P.: *Locational Analysis in Human Geography*. London 1965.
25. Lee E.: *A Theory of Migration*. *Demography*, Vol. 3, N. 1, 1966, str. 47-57.
26. Levesque R.: *For an Independent Quebec; Canadian Federalism; Myth of Reality*, Toronto 1977, str. 483-493.
27. Malory J.: *The Five Faces of Federalism; Canadian Federalism; Myth or Reality*, Toronto 1977, str. 19-30.
28. Mangalam J.: *Human Migration: A Guide to Migration Literature in English, 1955-62*. Lexington 1968.
29. Mangalam J.-Schwarzweiler H.: *Some Theoretical Guidelines Toward a Sociology of Migration*. *Population Studies*, Chicago 1975, str. 173-187.
30. Morill R.: *Migration and the Spread and Growth of Urban Settlements*. *Lund Studies in Geography, Series B, Vol. 26*, Lund 1965.
31. Ole G.: *Geographic Research and Human Spatial Interaction Theory: A Review of Pertinent Studies in Migration*. *Migration and Antropology*, Seattle 1970, str. 72-93.
32. Olsson G.: *Distance and Human Interaction*. *Geografiska Annaler* 47-B, 1965, str. 3-43.
33. Roseman C.: *Wanderung als räumlicher und zeitlicher Prozess*. *Probleme der Bevölkerungsgeographie*, Darmstadt 1978, str. 250-275.
34. Schaffer F.: *Die Mobilität als raumverändernder Prozess*, *Geographical Papers* 1, Zagreb 1970, str. 195-212.
35. Schaffer F.: *Untersuchungen zur sozialgeographischen Situation und regionalen Mobilität in neuen Grosswohngebieten am Beispiel Ulm-Eselsberg*. *Münchener geographische Hefte*, H. 32, München 1968.
36. Thomale E.: *Geographische Verhaltensforschung*. *Marburger geographische Schriften*, H. 61, Marburg/Lahn 1974.
37. Trudeau P.: *Federalism and the French Canadians*. Toronto 1968.

38. Trudeau P.: Speech to the Nation: Quebec Election November 24, 1976; Canadian Federalism: Myth or Reality, Toronto 1977, str. 493-497.
39. Wilkie R.: On the Theory of Process in Human Geography: A Case Study of Migration in Rural Argentina. Doktorska disertacija, Washington University 1968.
40. Wolpert J.: Behavioral Aspects of the Decision to Migrate, Population Geography, New York 1970, str. 298-306.
41. Wolpert J.: The Decision Process in Spatial Context. Annals of the A.A.G. LIV, 1964, str. 537-558.
42. Worthington P.: Multiculturalism could destroy Canada, St. Catharines Standard, June 13/1978, str. 4.

Rado Genorio

Geographical research of international migrations

Theoretical and methodological approach to the research of Slovene emigration in Canada

Migration is relatively moving away of a collectivity, called migrants, from one location in space to another, preceded by decision-making on the part of the migrants on the basis of a hierarchically ordered set of values or valued ends and resulting in changes in the spatial interactional system of the migrants (Mangalam J.-Schwarzweiler H., 1975). The broader view is necessary to incorporate in a meaningful way all migration related research. One convenient way in which to view the orientation and emphasis of contributors in migration studies is through the kind of framework provided by set theory. In this way migration may be defined as the permanent move of a group (or persons) P from point in space A to point in space B. Denoting then migration between A and B as M the basic relationship is:

$$M = f(A, B, P)$$

or within a set theoretical framework where any migration study can be restricted to the set G:

$$G = (A, B, P)$$

Set theory then determines, by definition, that G will generate a total of eight property spaces (since $G = 2^3$ or 8). Within each of these some aspects of migration may occur. Thus (A), (B), (P), (A,B), (A,P), (B,P), (A,B,P) and the empty set (\emptyset); (Ole G., 1970). This paper is related more to the sets (B,P), which means migrants and immigration area. Within this theoretical framework some demographical, sociogeographical, socio-economical and spatial characteristics of Slovene emigration to Canada are presented.

The empirical part of the paper based on the analysis of the official statistical data which has been found in Canadian and Yugoslav statistics. In our demographic analysis of these migration currents we have used as a source also the estimations made in registry offices and various other non-official statistical data or estimates. Others conclusions based on the data of the questionnaire which has been sent to the heads of Slovene households in Toronto, Hamilton, St. Catharines and Montreal metropolitan areas. Their number was larger than 1 000. Around 20 % of them fulfilled the questionnaire in the right way.

As regards the Slovene immigrants to Canada it is interesting to consider their demographic structure. In the period 1948-1951 most of the Slovene immigrants were as a whole strikingly younger than the Slovene immigrants in Argentina. In Canada, mostly, this was young manpower. The age group 15-29 years had 70,9 % of the immigrants (both sexes), the age group 30-45 years 21,2 %. The percentage of children was low (6,0 %). From among the total number of Slovene immigrants, came in Canada in the period 1948 to 1951, it was 76,0 % of those who said they had left Slovenia for political reasons, while the others stated they had emigrated for economic, personal or familial reasons. During this period Canada granted permissions to immigrate 9,8 % of all post-war immigrants from Slovenia to that country. The prevalence of males and the extraordinary young age of immigrants came in the foreground for the 1956-1960 period. In this case the percentage of females reached hardly a third. In the age group 15-29 years was 79,1 % of immigrants both sexes. Taking into account our immigrants in Canada, a higher percentage of the female population (around 50 %) is to be observed among the immigrants which entered since 1960. The, a higher percentage of higher age group signals a more marked role of the sponsored migration.

Specifically interesting, besides the demographic and regional characteristics of these immigrants, is also their vocational structure. Among our immigrants came to Canada during the period 1951-1955 34,4 % were skilled workers, while during the period 1956-1960 the percentage of skilled workers was already 41,9 % - whereas in the first post-war period it was as low as 8,0 %. During the first post-war period, it was the peasants who were most numerous. One reason for such a high percentage of peasants is to be found in the Canadian immigration policy too which immediately after the War favoured the immigration of labour force needed in farming, forestry and road construction. Since 1960 more than 60,0 % of Slovene immigrants were skilled workers.

The concentration of Slovene immigrants in Canada is in the province of Ontario, in particular in large metropolitan areas such as Toronto, Hamilton, St. Catharines, London and Windsor. The sociogeographical analysis of our immigrants in southern Ontario showed that in this area, where settled around three thirds of our compatriots, exist three basic groups:

a) farmers (prevailing in Niagara region),

- b) industrial workers (prevailing in Hamilton) and
- c) professionals and businessmen (prevailing in Toronto).

Among other characteristics we analysed also the spatial characteristics of re-emigration of Slovenes to the homeland and the spatial function of their visits in the areas of their origin.